

А.О. Москвіна, О.О. Вороніна

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

СВІТОВІ ТРЕНДИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В статті зазначено, що сучасний період ознаменувався пануванням інформаційного суспільства та реалізацією концепції інтелектуального розвитку. Найрозвинутіші країни довели, що саме інтелектуалізація суспільства забезпечує прогрес всіх галузей національного господарства та підвищення національної конкурентоспроможності. Розкрито економічну сутність категорій «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальні ресурси», «інтелектуальний капітал», а також поняття «інформаційна економіка», «інноваційна економіка», «економіка знань» і «інтелектуальна економіка» та дано їх понятійне розмежування. Розглянуто формування інтелектуальних ресурсів та проаналізовано їх вплив на національний соціально-економічний розвиток. Запропоновано шляхи вирішення проблем становлення інтелектуальної економіки та створення механізму реалізації інтелектуальних можливостей України з метою підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ключові слова: ринок інтелектуальні ресурси; інтелектуальний потенціал; інтелектуальний капітал; інтелектуалізація; інтелектуальний розвиток; інформаційне суспільство; інноваційна економіка; економіка знань; інтелектуальна економіка; конкурентоспроможність.

Постановка проблеми

Пошук нових ресурсів економічного зростання, особливо в умовах системної економічної кризи світового господарства, яка спостерігається останні десятиріччя, є першочерговим завданням державної влади будь-якої країни. Особливо ця проблема актуальна для країн з перехідною економікою та тих, що нещодавно перейшли до нової системи розвитку, де ще формуються нові економічні відносини.

В сучасних умовах новими ресурсами економічного зростання стають інтелектуальні ресурси – новітні знання, технології та здатність генерувати ідеї, що виносить на чільне місце людину та її здібності як мету та й засіб щодо побудови нової економіки, яка нині складається у передових країнах світу. Про це свідчить злиття сучасних технологій з когнітивною наукою, яка націлена на вивчення розуму, та поява міждисциплінарної конвергенції найбільш критичних наукових напрямків (NBICS-конвергенція), результатом якої буде поєднання передових технологій в єдину науково-технологічну область знання як основи 6-го технологічного укладу, що послужить прискоренням науково-технічного прогресу. Зараз, коли формується нова економіка, знання та людські здібності відіграють визначальну роль у розвитку як окремого підприємства, так й держави та всього світового господарства в цілому.

Метою статті є аналіз ролі та сутності інтелектуальних складових суспільства у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку національної

економіки, дослідження механізмів формування, напрямів нарощування та шляхів ефективного використання інтелектуальних ресурсів країни в сучасних умовах з метою забезпечення її інтелектуального розвитку, підвищення міжнародної конкурентоспроможності та входження у світовий економічний простір як рівноправного партнера.

Багато дослідників займаються проблематикою формування та розвитком сучасного типу економіки – економіки знань, так як перехід до нової економіки зможе забезпечити сталий економічний розвиток і добробут суспільства. Питаннями інтелектуального розвитку займалися давно, але саме зараз, у період переходу передових країн світу до економіки знань – до інтелектуальної економіки, ця проблема слала такою **актуальною**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Визначенню ролі та ефективності використання інтелектуальних ресурсів, вивченню різноманітних аспектів інтелектуалізації суспільства присвячені роботи таких видатних зарубіжних вчених як: Д. Белл, В. Вернадський, Д. Гелбрейт, С. Глазьев, Е. Денісон, М. Делягін, К. Ерроу, М. Кастельс, П. Кругман, М. Масуда, Ф. Махлуп, П. Ромер, Р. Солоу, Т. Стоуенер, А. Тоффлер, К. Фрімен, Ф. Фукуяма та багато інших. Сучасні тенденції формування та використання інтелектуальних ресурсів як чинника економічного зростання є предметом дослідження таких українських науковців як: В. Александрової, В. Антонока, Ю. Бажала,

Л. Гальперіної, А. Гальчинського, В. Гейця, Г. Григоряна, О. Грیشної, Б. Губського, Я. Жаліла, М. Згуровського, Д. Ільницького, І. Каленюка, О. Канищенко, М. Кіма, Г. Климка, А. Колота, А. Кредисова, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, О. Мельниченко, С. Мочерного, В. Новицького, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Рум'янцева, В. Семиноженка, В. Сіденка, Л. Федулової, А. Філіпенка, О. Чужикова, Н. Чумаченка та інших. Категорії «інтелектуальний капітал» свої дослідження присвятили здебільшого такі зарубіжні вчені та практики, зокрема, Е. Брукінг, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, С. Казевіч, Д. Клейн, М. Мелоун, Л. Прусак, Дж. Рік, П. Саліван, Т. Стюарт, Д. Тіс, С. Уоллман, В.Л. Хадсон та інші. Серед українських економістів, які досліджували проблематику інтелектуального капіталу, – В. Базилевич, Г. Башнянин, О. Бервено, О. Бутнік-Сіверський, Г. Задорожний, Ю. Канигін, О. Кендюхова, Б. Малицький, Н. Маркова, Ж. Поплавська, А. Чухно, Я. Ширмер та інші. Однак багато аспектів цієї наукової проблематики висвітлено недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження

Визначаючи поняття інтелект, приходимо до висновку що це – інформаційний потенціал знань, отриманий в результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини, здатність її створювати нові знання, творчість шляхом переосмислення, інтуїтивного передбачення, «осягнення істини» на основі як інформації, так і попередньо набутих знань, здібностей, досвіду. Розвиток інтелектуальних здібностей людини, що характеризується успішністю інтелектуальної діяльності з погляду швидкості і правильності перероблення інформації в умовах вирішення завдань, різноманітністю та оригінальністю ідей, темпами і глибиною наукованості, вираженістю індивідуалізованих способів пізнання, допоможуть в кінцевому підсумку привести до прориву в якійсь області, створити для країни конкурентні переваги на світовому ринку, поставити її на ряд з передовими державами та підвищити рівень життя її населення.

Інтелектуальні ресурси – це сукупність накопиченої інформації, знань, ідей, компетенцій, що має комерційну і наукову цінність та може бути особливими факторами виробництва, а також використані для виготовлення унікальних інноваційних товарів, тобто створення конкурентних переваг країни для підвищення національної конкурентоспроможності та якості життя населення.

Інтелектуальний потенціал – це сукупність творчих обдарувань людини, її здібностей, а також її

освітньо-кваліфікаційний, культурний та морально-етичний рівень, які можуть бути використані в майбутньому розвитку.

Що до визначення інтелектуального капіталу існують різноманітні поняття. На думку О. Бутнік-Сіверського інтелектуальний капітал визначається як придбаний або створений інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, ідентифікований та об'єктивований, та що утримується фірмою з метою одержання прибутку [2].

В. Іноземцев вважає, що інтелектуальний капітал – це людський капітал, втілений у працівниках у вигляді їх знань, навичок, досвіду, здібностей щодо нововведень, загальної культури, філософії фірми, її внутрішніх цінностей та як структурний капітал, що включає ліцензії, патенти, торговельні марки, електронні мережі, бази даних, організаційну структуру [9].

Американський економіст Т. Стюарт дає більш широке визначення інтелектуальному капіталу через «інтелектуальний матеріал», що складається зі знань і досвіду, які можуть бути використані для створення багатства, та звертає увагу на інтелектуальну власність [17].

Так, інтелектуальний капітал – це сукупність усіх знань, умінь, інтелектуальних здібностей членів суспільства, його нематеріальні активи, засоби інтелектуальної діяльності. Він відокремимо від людини, але не в інформаційному плані.

Інтелектуальні ресурси виступають базою для створення інтелектуального потенціалу. Згодом вони трансформуються у інтелектуальний капітал, який, в свою чергу, також виступає інтелектуальним ресурсом для нового обороту капіталу (см. рис. 1).

На рисунку 1 показано, що першоджерелом розвитку є інтелектуальні ресурси. Узагальненою характеристикою інтелектуальних ресурсів є інтелектуальний потенціал, який залежно від умов, місця та часу, що окреслює сучасне з погляду практичного використання наявних можливостей у майбутньому, може бути реалізований і нереалізований. Частка реалізованого інтелектуального потенціалу трансформуються у інтелектуальний капітал – це більш конкретна категорія щодо формування економіки знань і подальшого інтелектуального розвитку суспільства. Інтелектуальний капітал виступає формою економічних відносин щодо раціонального використання результатів інтелектуальної діяльності між носіями інтелектуальних здібностей, які здійснюються в процесі інноваційних перетворень з метою людського розвитку як основи добробуту.

Рис. 1. Взаємозв'язок понять «інтелектуальні ресурси», «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал»

Інтелектуальний капітал можна представити у формах, що характеризують його як безпосередньо капітал, оскільки він, як і всякий капітал, має зростаючу вартість, і як товар, оскільки він вже розглядається як продукт споживання. Останній представляє з себе як матеріальне принципово новий винахід або споживається в готовому нематеріалізованому вигляді для поповнення запасу знань з метою подальшої матеріалізації в майбутньому товарі або при множенні інтелектуального капіталу суспільства. Інтелектуальний капітал можна також розглядати і як засіб виробництва для подальшого виробництва як реального прогресивного товару, так і нематеріального (віртуально-реального), який є продуктом споживання, засобом подальшого виробництва і складовою частиною капіталу суспільства.

Виходить замкнуте коло виробництва, споживання і накопичення інтелектуального капіталу у вигляді товару, капіталу і засобу виробництва. Це процес рухається по зростаючій, все більше і більше збільшуючись в обсягах, як реального виду, так і нематеріального, що дозволяє помітити ще одну якість інтелектуального капіталу як інвестиційного ресурсу.

Так, розкривається полієдиний зміст інтелектуального капіталу як детермінанта національних конкурентних переваг в світовій економіці: як безпосередньо товар, який споживається в готовому нематеріалізованому вигляді; як складова технологічно нового товару, як капітал, інвестиційний ресурс та як фактор виробництва (неречова сировина – винахід, ноу-хау, high-hume, high-tech) [5].

Об'єктивним процесом, що визначає формування постіндустріального етапу розвитку світового господарства, виступає всеохоплюючий процес інтелектуалізації, який вносить зміни в усі складові економічної системи.

Інтелектуалізація економіки – це процес, який супроводжується широким залученням у виробництво людей творчих і винахідливих, генеруванням нових ідей, застосуванням новітніх методів і прийомів роботи, продукуванням інновацій.

В дослідженні теорії, що стосується економіки знань, ведеться полеміка в уточненні понять «інформаційна економіка», «інноваційна економіка», «економіка знань» та «інтелектуальна економіка».

Деякі дослідники вважають, що економіка знань і інноваційна економіка за змістом тотожні між собою. Між ними багато спільного, однак, є і суттєві відмінності.

В умовах ліберальної економіки інформація, як експліцитне знання, використовується в інформаційних галузях з метою максимізації прибутку і звідси проявляється «хижацьке» ставлення до людського капіталу, задіяному в цьому «інформаційному конвеєрі».

Тому слід з обережністю сприймати заклики до побудови «інформаційного суспільства» за образом і подобою американського або західноєвропейського. Якщо ставити завдання розвитку нових технологій, не маючи чіткого уявлення про їх місце і роль в соціально-економічних процесах і керуючись тільки прагненням «не відстати» від лідерів, то неможливо в перспективі домогтися довгострокового успіху. Дотримання у фарватері «передових країн, що побудували інформаційне суспільство», тобто тих країн, які були лідерами індустріальної епохи і продовжують користуватися створеним в цьому період «відривом» в рівні фінансових можливостей, означає в кращому випадку консервацію відставання. У довгостроковій перспективі позитивним вектором розвитку є рух в бік економіки знань.

Щодо місця економіки знань в еволюційному розвитку цивілізації існують різні точки зору. Ряд експертів вважає, що економіка знань відрізняється від економіки індустріального і постіндустріального суспільства. Найважливіша відмінність її в тому, що накопичення багатства ранне було пов'язано з матеріальними витратами, в умовах же економіки знань накопичення національного багатства більше залежить від наукомістких активів (виробничого досвіду, ноу-хау і знань).

Найбільш точно визначені відмінності інноваційної економіки від економіки знань професором В. А. Логачової, який вказує на те, що загальний зміст інноваційної економіки і економіки знань представляється очевидним: і та, і інша в якості інструменту досягнення своїх цілей використовує інтелектуальну робочу силу. Але цілі цих економічних систем різні: інноваційна економіка спрямована на збільшення прибутку і накопичення капіталу покупця інтелектуального ресурсу; економіка знань –

на творче застосування і розвиток інтелектуальних здібностей людини [11].

У першій системі інтелект, знання виступають засобом для зростання зовнішнього, відчуженого від них, капіталу; в другій системі вони є не тільки засобом, а й метою розвитку здібностей людини. Знання в економіці знань – самоціль.

В історичному ключі послідовність ступенів сприйняття економікою наукових знань така: традиційна економіка – інноваційна економіка – економіка знань. Перша стадія відповідає докапіталістичним товариствам, друга – капіталістичному типу суспільства, третя – формується вже сьогодні і відповідає соціально-орієнтованого типу економіки.

До капіталізму науковий і технічний розвиток не були пов'язані. Наука знаходилася в сфері споживання доходу, а не його виробництва. Учений займався наукою за власний рахунок або знаходив мецената. Деякі вчені марксистської політекономії розрізняли традиційний і інноваційний способи виробництва, характеризуючи їх історично – як докапіталістичний і капіталістичний.

Перетворення науки в продуктивну силу починається при капіталізмі. Зародження інноваційної форми науково-технічного розвитку теж пов'язано з капіталізмом, стадією промислового перевороту. Головний мотив капіталіста при впровадженні технічних нововведень у виробництво – економія на витратах з оплати праці. Якщо зарплата зростає, то вигідніше замінювати змінний капітал постійним. Зростає технічна і вартісна будова капіталу. Інноваційний процес рухається інтересами капіталіста. У цьому сенсі є вірною вказівка академіка РАН В.Івантера щодо причин існуючої анти-інноваційної економічної моделі: «При дешевій робочій силі інвестицій та інновацій не буде. Американці попереду багато в чому тому, що у них зарплата висока і їм вигідно витіснити працю машиною» [8].

Для посткапіталістичного типу суспільства суспільна мета виражається в прагненні цивілізації розвивати свою духовну сутність і на основі цього підвищувати соціально-економічний рівень розвитку. Економіка знань є вищим етапом розвитку пост-індустріального, інформаційного суспільства та її відмінною рисою є створення сприятливих умов для розвитку людського фактора виробництва та його потенціалу.

Така позиція лежить і в руслі ідей В. І. Вернадського, який дав відповідь на питання про місце людини в загальній картині планетарного розвитку, виявив і обґрунтував тенденцію до злиття в один нерозривний потік розвитку природного середовища і суспільства. В результаті цього з'єднання виникають природні продуктивні сили, які позначаються В. І. Вернадським ноосферою.

Природні продуктивні сили – це потенційна енергія країни, її матеріальний базис, який потрібно адекватно та дбайливо задіяти, головні з яких – це духовні сили людства, – його воля, думка та моральні сили, безсумнівно, є і визначальною умовою людського багатства [3]. Таким чином, саме людина, її інтелект – повинні займати центральне місце в системі суспільного устрою.

Отож з еволюційної точки зору послідовна зміна економік може бути наступною: «інформаційна економіка», «інноваційна економіка», «економіка знань» або «інтелектуальна економіка».

У поєднанні з людськими здібностями інвестиції сприяють створенню нових винаходів і відкриттів, тобто виробництву інтелектуального товару. Як і для будь-якого іншого виробництва для отримання кінцевого результату інтелектуального виробництва необхідні інвестиції. При чому інвестування має бути поетапним і безперервним через підтримання безперервності інтелектуального розвитку (див. рис. 2).

Рис. 2. Формування інтелектуальних ресурсів

Серед факторів, які створюють перевагу одних країн над іншими в ході міжнародної конкуренції найбільше значення мають нові технології, розроблені на основі заохочення інноваційної політики, інвестицій в людські здібності та знання, а також накопичення інтелектуального капіталу, тому що тільки знання можуть допомогти ефективно скористатися ресурсами, зберегти переваги або створити

їх. Така ситуація дає шанс для багатьох держав «перегнати не наздоганяючи», що дозволяє зберегти надію країнам, подібним Україні, завдяки інноваційному прориву зайняти належні позиції поряд з високорозвиненими державами світу в конкурентній боротьбі або хоча б створити умови стабілізації економіки.

Розглядаючи економічне становище нашої країни, доцільно припустити, що, враховуючи відсутність вагомих факторних конкурентних переваг, для України найбільш вигідним виходом з ситуації, що склалася було б слідування політиці поліпшення її конкурентних переваг шляхом розвитку науки і накопичення інтелектуального капіталу.

Аналіз показує, що Україна поки ще зберігає певний зміст інтелектуального потенціалу, що завдяки правильній інвестиційній та інноваційній політикам може трансформуватися в інтелектуальний капітал країни для створення нових національних конкурентних переваг з урахуванням світових вимог і національної специфіки держави на базі інтелектуальної моделі поведінки [10].

Здатність виробляти наукові знання, впроваджувати й ефективно використовувати їх стають основними чинниками стійкого економічного зростання. Тому ефективність вищої освіти в умовах інтелектуальної економіки стає стратегічним напрямом інноваційної політики більшості країн світу. У зв'язку з цим Україна повинна більш виважено використовувати всі можливості модернізації системи вищої освіти. Як показує аналіз нових тенденцій в організації діяльності провідних університетів світу, наукові дослідження повинні перетворитися з допоміжного елемента навчального процесу в його необхідний внутрішній елемент для всіх університетів України.

Зараз в Україні спостерігається криза моралі, що в сучасних умовах швидкопливного світу дуже важливим для України робить ренесанс моральних цінностей для формування інноваційної культури. Наростання інноваційних змін дасть потужний поштовх зміни соціокультурного середовища, що в свою чергу підніме інноваційну культуру, яка виконує важливу роль носія методології і технології змін, регулятора суспільних процесів, їх результативності. Цілеспрямований, методологічно вивіреним розвиток інноваційної культури може допомогти в нових видах соціальної взаємодії, сприяти формуванню нового мислення, орієнтованого на ефективні реформи, модернізацію, оновлення суспільства.

Висновки

Зважаючи на вищесказане, Україні слід дотримуватися інтелектуального шляху розвитку її економіки. Отже, інтелектуальний розвиток передбачає інтелектуалізацію економіки, де відбувається збільшення вартісної сукупності інтелектуальних активів, зокрема інтелектуальної власності, інтелектуальних здібностей та навичок населення країни, накопичених ними бази знань і корисних відносин між суб'єктами, тобто накопичення інтелектуальних ресурсів, основним з яких є інтелектуальний капітал.

В ході інтелектуального розвитку поширення набули такі процеси: формування вже не фінансового, а людського та інтелектуального капіталів країни і їх накопичення; визначення значущості інтелектуального капіталу як одного з найважливіших елементів для створення конкурентної переваги країни і для розвитку світової цивілізації взагалі і кожної держави зокрема; виробництво інтелектуальних товарів; виділення інтелектуальної спрямованості як прогресивного напрямку розвитку економіки.

Нові тенденції в економіці, що пов'язані з процесом інтелектуалізації, вмінням генерувати нові ідеї, трансформувати інформацію в знання і накопичувати результати інтелектуальної діяльності, зумовили появу нової інтелектуальної культури, що визначає рівень інтелектуального спілкування, яке містить в собі нові форми професійних і особистісних зв'язків. Інтелектуальна культура пов'язана з соціально-інтелектуальними здібностями людини, його технічними навичками та технічним оснащенням знання (ТОЗ) [13].

Концепція переходу на шлях інтелектуального розвитку передбачає наступні напрями дій: 1) збільшення інвестицій в освіту та професійну підготовку; 2) справедливий розподіл національного багатства, що забезпечуватиме реалізацію інтелектуальному потенціалу країни; 3) ефективна соціальна політика і диверсифікація її фінансування; 4) проваджувати інклюзивний напрям розвитку економіки рівних можливостей людей щодо здійснення свого вибору та застосовування своїх здібностей у всіх сферах життєдіяльності; 5) створення умов генерації знань та механізму їх реалізації через інвестування та накопичення інтелектуального капіталу країни.

Для реалізації інтелектуалізації економіки невідкладним завданням для України є створення цілісної системи для підтримки інтелектуального потенціалу країни, його розвитку і перетворення на інтелектуальний капітал, що передбачає:

1. Надання освіти державного пріоритету, досягнення нею максимально можливого рівня гуманітарного потенціалу.

2. Забезпечення фінансування фундаментальної науки та розвитку прикладної науки через піднесення національного виробництва в рамках створення умов для відтворення та випереджаючого розвитку науки.

3. Пошук і підтримка феноменів національного інтелекту, створення точок зростання, точок розвитку та накопичення інтелектуального капіталу (можливо на базі університетів та крупних підприємств).

4. Впровадження інформатизації та діджиталізації всіх видів діяльності, супроводження інтелектуальних ресурсів інформаційно-комунікаційними

технологіями та засобами ТОЗ (технічного оснащення знання).

5. Підтримка та захист інтелектуальної власності.

Все вищесказане може забезпечити зростаючі темпи інноваційного процесу в Україні, що допоможе її переходу до нової стадії розвитку. Необхідний ривок вперед, а не відкат назад, перехід на прогресивні стадії розвитку такі як стадія конкуренції на основі інновацій, що є найсприятливішою для розвитку нації, а також на стадію конкуренції на основі знань, що є адекватною стадією сучасним реаліям та сприятиме підвищенню міжнародної конкурентоспроможності країни.

Література

1. Бєрвєно О. В., Ярмак О. В. Основні функції інтелектуальної послуг як чинника підвищення інтелектуальної активності підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць ХІБС УБС НБУ. Вип. 2 (5)*, Харків: ХІБС, 2008. С. 47–51.
2. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16–27.
3. Вернадский В. И. *Биосфера и ноосфера*. Москва: Айрис-пресс, 2012. 576 с.
4. Візіренко С. В. Генезис поняття «економіка знань». *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 2 (12). С. 44–49.
5. Задорожний Г. В., Москвіна А. О. Стадія інтелекта в моделі національних конкурентних переваг. *Соціальна економіка. Научний журнал*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2004. № 4. С. 21–49.
6. Золотых, И. Б. *Экономика знаний: особенности и параметры развития*. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1163/1/економика%20знанийСтатья%20Золотих.pdf> (дата звернення 15.09.2020).
7. Інтелектуальний потенціал сучасного світу. 2014. URL: <http://bibl.com.ua/fizika/33158/index.html> (дата звернення 15.09.2020).
8. Ивантер В. В. *Трудосбережение как приоритет*. *Экономист*. 2011. № 1. С. 9
9. Иноземцев В. Л. *За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире*. Москва: Academia, 1998. 640 с.
10. Король В. С. *Духовно-інтелектуальна складова стратегії розвитку України*. Гірська школа. 2012. URL: <http://personal.pu.if.ua/depart/volodymyr.korol/resource/file/статья%20Гірська%20школа%202012%2C%20Духовно%20-%20інтелектуальна%20складова.pdf> (дата звернення 15.09.2020).
11. Логачева В. А., Жернов Е. Е. «Інтелектуальний капітал» с позиции трудовой теории стоимости. *Экономист*. 2006. № 9. С. 36–41.
12. Мельниченко О. Інтелектуальний потенціал України та його розвиток. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2010. Випуск 14–15. С. 143–148. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/26616/1/Мельниченко%20О..pdf> (дата звернення 15.09.2020).
13. Можайкина Н. В., Москвіна А. О. *Основы создания инвестиционно-интеллектуально-инновационной модели разви-*

тия экономики Украины. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Дніпропетровськ: ДНУ. 2010. № 12. С. 34–44.

14. Понедільчук Т. В. *Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки*. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3288> (дата звернення 15.09.2020).

15. Поснова Т. В. *Роль креативного людського капіталу в економіці знань*. *Modern Economics*. 2019. № 14. С. 232–236 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/the-role-of-creative-human/> (дата звернення 15.09.2020).

16. Сакайя Т. *Стоимость, создаваемая знанием, или история будущего (Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология)* / Под ред. В. Л. Иноземцева. Москва: Academia, 1999. С. 337–371.

17. Стюарт Т. *Інтелектуальний капітал. Новий источник богатства организации*. Москва: Поколение, 2007. 368 с.

18. Чухно А. А. *Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку*. *Економіка України*. 2002. № 11. С. 48–55; №12. С. 61–67.

19. Шульга Ж. О. *Особливості економіки знань на сучасному етапі розвитку суспільства*. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. № 1 (17). 2012. С. 94–99.

20. Acemoglu, D., Robinson, J. A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishers (New York). 2012. 571 p.

21. Daum J. H. *Intangible Assets and Value Creation*. Chichester, 2003. 421 p.

22. Kasiewicz S., Rogowski W. & Kiciński M. *Kapital intelektualny – spojrzenie z perspektywy interesariuszy*. Krakow, Oficyna Ekonomiczna. 2006. 118 s.

References

1. Berveno O. V., Yarmak O. V. (2008) Osnovni funktsii intelektualnykh posluh yak chynnyka pidvyshchennia intelektualnoi aktyvnosti pidpriemstv. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky: zb. nauk. prats KhIBS UBS NBU. Vyp. 2 (5)*, Kharkiv: KhIBS, 47–51.
2. Butnik-Siverskyi O. B. (2002) Intelektualnyi kapital: teoretychnyi aspekt. *Intelektualnyi kapital*, 1, 16–27.
3. Vernadskij V. I. (2012) Biosfera i noosfera. Moskva: Ajris-press, 576.
4. Vizirenko S. V. (2012) Henezys poniattia «ekonomika znan». *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 2 (12), 44–49.
5. Zadorozhnyj G. V., Moskvina A. O. (2004) Stadiya intellekta v modeli nacional'nyh konkurentnyh preimushchestv. *Social'naya ekonomika. Nauchnyj zhurnal*. Har'kov: HNU im. V. N. Karazina, 4, 21–49.
6. Zolotyh, I. B. (2014) *Экономика знаний: особенности и параметры развития*. *Ефективна економіка*, 11. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1163/1/ekonomika%20znaniyStat'ya%20Zolotih.pdf> (data zvernennya 15.09.2020).
7. Intelektualnyi potentsial suchasnoho svitu. 2014. URL: <http://bibl.com.ua/fizika/33158/index.html> (data zvernennia 15.09.2020).
8. Ivanter V. V. (2011) Trudoberezhenie kak prioritet. *Economist*, 1, 9
9. Inozemcev V. L. (1998) *Za predelami ekonomicheskogo obshchestva. Postindustrial'nye teorii i postekonomicheskie tendencii v sovremennom mire*. Moskva: Academia., 640.
10. Korol V. S. (2012) *Dukhovno-intelektualna skladova stratehii rozvytku Ukrainy*. *Hirska shkola*. URL:

<http://personal.pu.if.ua/depart/volodymyr.korol/resource/file/statti%20Hirska%20shkola%202012%2C%20Dukhovno%20-%20intelektualna%20skladova.pdf> (data zvernennia 15.09.2020).

11. Logacheva V. A., Zhernov E. E. (2006) «Intellektual'nij kapital» s pozicii trudovoi teorii stoimosti. *Ekonomist*, 9, 36–41.

12. Melnychenko O. (2010) Intellektualnyi potentsial Ukrainy ta yoho rozvytok. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie*, Vypusk 14–15, 143–148. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/26616/1/Melnychenko%20O..pdf> (data zvernennia 15.09.2020).

13. Mozhajkina N. V., Moskvina A. O. (2010) Osnovy sozdaniya investicionno-intellektual'no-innovacionnoj modeli razvitiya ekonomiki Ukrainy. *Ekonomika: problemi teorii ta praktiki*. Dnipropetrovsk: DNU, 12, 34–44.

14. Ponedilchuk T. V. (2014) Intellektualnyi kapital: sutnist ta metody otsinky. *Efektivna ekonomika*, 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3288> (data zvernennia 15.09.2020).

15. Posnova T. V. (2019) Rol kreatyvnoho liudskoho kapitalu v ekonomitsi znan. *Modern Economics*, 14, 232–236 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/the-role-of-creative-human/> (data zvernennia 15.09.2020).

16. Sakajya T. (1999) Stoimost', sozdavaemaya znaniem, ili istoriya budushchego (Novaya postindustrial'naya volna na Zapade. Antologiya) / Pod red. V. L. Inozemceva. Moskva: Academia, 337–371.

17. Styuart T. (2007) Intellektual'nyj kapital. Novyj istochnik bogatstva organizacii. Moskva: Pokolenie, 368.

18. Chukhno A. A. (2002) Intellektualnyi kapital: sutnist formy i zakonirnosti rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*, № 11, 48–55; № 12, 61–67.

19. Shulha Zh. O. (2012) Osoblyvosti ekonomiky znan na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (17), 94–99.

20. Acemoglu, D., Robinson, J. A. (2012) Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Crown Publishers (New York), 571.

21. Daum J. H. (2003) Intangible Assets and Value Creation. Chichester, 421.

22. Kasiewicz S., Rogowski W. & Kiciński M. (2006) Kapital intelektualny – spojrzanie z perspektywy interesariuszy. Krakow, Oficyna Ekonomiczna, 118.

Рецензент: д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки О. В. Бервено, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, архів, Україна

Автор: МОСКВИНА Анастасія Олегівна
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – moskvinanastya@ukr.net
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8391-7647>

Автор: ВОРОНИНА Олена Олегівна
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – alena.mtkv@gmail.com
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4720-6447>

GLOBAL TRENDS OF INTELLECTUALIZATION OF THE ECONOMY IN THE SYSTEM OF ENSURING OF INCREASING INTERNATIONAL COMPETITIVENESS

A. Moskvina, O. Voronina

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article states that the modern period was marked by the dominance of the information society and the implementation of the concept of intellectual development. The most developed countries have proved that it is the intellectualization of society that ensures the progress of all sectors of the national economy and increases national competitiveness. The economic essence of the categories "intellectual potential", "intellectual resources", "intellectual capital", as well as the concepts of "information economy", "innovation economy", "knowledge economy" and "intellectual economy" are revealed and their conceptual distinction is given.

The polysingle meanings of intellectual capital as a determinant of national competitive advantages in the world economy is determined: as a direct product that is consumed in a ready-made non-materialized form; as a component of a technologically new product, as capital, an investment resource, and as a factor of production. It is shown that new trends in the economy associated with the process of intellectualization have led to the emergence of a new intellect-activity culture, which determines the level of intellectual communication, which contains new forms of professional and personal connections, and is associated with the social and intellectual abilities of a person, his technical skills and technical equipment of knowledge.

The formation of intellectual resources is considered and their influence on the national socio-economic development is analyzed. The ways of solving the problems of formation of intellectual economy and creation of the mechanism of realization of intellectual possibilities of Ukraine for the purpose of increase of its competitiveness in the world market are offered.

The fact is that Ukraine still retains a certain content of intellectual potential, which, thanks to the right investment and innovation policies, can be transformed into the intellectual capital of the country to create new national competitive advantages, taking into account world requirements and national specifics of the state on the basis of the intellect-forming behavior model.

Keywords: intellectual resources, intellectual potential, intellectual capital, intellectualization, intellectual development, information society, innovative economy, knowledge economy, intellectual economy, competitiveness.